

ENNI MUSTONEN

RUISKUKKASEPPELE

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Enni Mustonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 1999

ISBN 978-951-1-44191-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

KESKEISET HENKILÖT

Koskivuoren kartanossa

tilanomistaja, tulitikkutehtailija **Paul Forsberg**, 48

Saara Kristiina Forsberg o.s. Kavenius, 33,

Paul Forsbergin toinen vaimo,

Kristiinan, 10, ja **Johanneksen**, 6, äiti

entinen keittäjä **Kaisa Varjonen**, 75,

syytingillä Koskivuoren kartanossa

taloudenhoitaja **Aili Huuska**, 20,

talouskoulun käynyt turkulaisneitonon

Helsingissä

Anna Forsberg, 23, lääketieteen kandidaatti

Helsingin yliopistossa,

asuu veljensä kanssa senaattorivainajan

kaupunkiasunnossa Mariankadulla,

kun senaattorska on Saksassa terveyttään hoitamassa.

Kirjan toinen kertoja.

Elias Salovaara, 24, palavasilmäinen pohjalainen
papinalku ja AKS:n aktivisti

Arvid Kallio, 25, forsti Tammelasta,

Hämäläisen osakunnan veteraani

Leo Someri, 26, juristinplanttua Tampereelta,

myös Hämäläisen osakunnan veteraani,

isä juutalainen romukauppias Isak Smolejeff.

Jan-Axel (Janne) Forsberg, 25, lainopin ylioppilas,
joka on sekaantunut enonsa pirtukaappoihin.
Jalmari Kukkavaara, 34, Jannen ja Annan eno,
jääkäri, pirttuliigan organisaattori

Koivikon torpassa

torppari **Eemeli Koivikko**, 69, pienviljelijä
Maria Koivikko, 66, emäntä
Voitto Koivikko, 27, lukutoukka,
tulitikkutehtaan varastomies
Elina Koivikko, 23, tulitikkutehtaan konttoristi,
kirjan toinen kertoja

Sahakylässä

kansakoulunopettaja **Laina Aaltonen**, 44,
emansipoitunut vanhapiika ja lotta-aktivisti
Vappu Lönn o.s. Koivikko, 33, **Hannan**, 10, **Laurin**, 7,
Liisan, 5, **Veikon**, 3,
ja pienen **Sisko**-vauvan äiti
Martti Lönn, 40, sahan etumies, asuu perheineen
Lehmustossa Koivikon takana
Otto Mäntylä, 31, sahan uusi masinisti Viipurista
Taisto Niiniluoma, 35, agitaattori rajan takaa

Anna

30. heinäkuuta 1928

– Pysäytä, Anna, tehdään seppeleet! Elina huusi, kun pappan Studebakerin nokka sukelsi kuusikon hämärästä takapellon auringonpaahteeseen ja sinisenä välkkyvä ruispelto avautui eteemme.

Jalka etsiytyi haparoiden jarrupolkimelle, ja auto pysähtyi nytkähtäen tien sivuun niin lähelle ojaa, että Elina joutui kapuamaan minun puoleltani ulos. Totisesti minä en ollut mikään autokuski, vaikka olin koko kesän harjoitellut pappan kanssa ja ilman pappaa. Kaupunkiin en olisi näillä taidoilla uskaltanut, mutta täällä Koskivuoren kartanon takamailla ja pienillä syrjäteillä sai harjoitella kenenkään häiritsemättä.

Elina kahlasi jo vyötäisiä myöten ruispellossa ja taitteli ruiskukkia kimppuunsa. Aurinko häikäisi ja lämmin tuuli kantoi heilimöivän rukiin ja kukkien tuoksua tullessaan. Miten ihanaa olikaan olla taas kotona Koskivuorella.

Ja miten hauskaa oli nähdä Elina pitkästä aikaa. Ei tarvinnut edes sanoa mitään. Pelkkä hymy riitti, ja kum-

pikin tiesi selittelemättä, miltä toisesta tuntui. Sitä yhteyttä eivät vuodet kadottaisi väliltämme, eivät koulut, eivät tutkinnot eivätkä miehet.

Yhdessä me olimme oppineet kävelemään ja juoksemaan ja lukemaan. Yhdessä me olimme uineet ensimmäisen kerran uimahuoneen vesikivelle, yhdessä laskeneet suksilla koulun mäeltä alas jäälle ensimmäisen kerran kaatumatta. Ja sinä hirveänä talvena, jolloin äiti kuoli ja isää ammuttiin ja ruumiita oli ojat täynnä... silloinkin me olimme yhdessä pelänneet vintinportaissa ja alhaalla kellarin pimeydessä. Siitä ei puhuttu, mutta kumpikin sen muisti.

Minun oli ollut Elinaa niin ikävä. Heti eilispäivänä, kun pappa oli hakenut minut junalta, olin soutanut illalla Koivikkoon. Me olisimme Elinan kanssa jutelleet aitan portailla varmaan aamuun asti, ellei vanha Mari olisi tullut komentamaan meitä nukkumaan. Mari piti meitä kumpaistakin edelleen pikkutyttönä. Niinpä minun ei auttanut muu kuin lähteä takaisin kartanoon, mutta sitä ennen päätettiin, että tänään lähdettäisiin yhdessä ajelemaan ja puhuttaisiin kaikki asiat.

Melkein koko kesä oli kulunut Saksan matkalla, sillä Edith-mummu oli toukokuussa välttämättä tahtonut minut seurakseen. Turhaan olin vedonnut sisätautiopin tenttiin, joka nyt siirtyi syksyksi. Vihdoin pappa oli tullut tulitikkutehtaan asioissa käymään Helsinkiin ja vienyt minut Kämpiin syömään. Siellä hän oli suoraan pyytänyt minua viemään mummun mahdollisimman kauas Koski-vuorelta.

”Saaran takia”, pappi oli ensimmäisen kerran puhunut minulle kuin aikuiselle, täysijärkiselle ihmiselle. ”Tiedäthän sinä, millaiseksi mummu on tullut vaarin kuoleman jälkeen.”

Ei pappi tarvinnut selittää enempää. Edith-mummu ei koskaan ollut sietänyt Saaraa, pappi toista vaimoa, joka oli tullut Koskivuorelle juuri ennen vapaussotaa kansakoulunopettajaksi. Vaari, vaikka olikin sellainen vanhan polven senaattori, oli sentään aina pitänyt Saaran puolta, mutta vaarin kuoleman jälkeen ei ollut enää ketään, joka olisi kyennyt hillitsemään Edith-mummun ilkeyksiä.

Minä olin ainoa, joka oli mummun armoissa, niin ja Janne tietysti. Kristiinaa ja Johannesta mummu ei ollut huomaavinaan ja tottahan lapsetkin sen vaistosivat, ettei mummu heistä välittänyt. Minä en koskaan ajatellut pikkuisia minään sisar- tai velipuolina. Lähempänä lapset olivat minua kuin Janne, vaikka me talvet asuimme Jannen kanssa kahdestaan vaarin ja mummun asunnossa Mariankadulla. Mutta Janne oli viime talvena muuttunut niin omituiseksi...

– Mitä sinä siihen jähmetyit? Elinan nauru sai minut havahtumaan. Posket hehkuen hän kapusi sinisen kukkalyhteensä kanssa istumaan viereeni tien pientareelle ja alkoi vikkelin sormin solmia seppelettä.

– Mietin vain, vastasin ruiskukan varteen tarttuen. Hassua miten sormet muistavat kuin itsestään, kuinka kukkanvarsi kiertyy toiseen köynnökseksi. – Jannea ja mummu ja Saksan matkaa...

– No mimmoista siellä oli? Elinan äänestä kuului aito uteliaisuus. – Näkyikö niitä komeita kreivejä vai ovatko

saksalaiset nykyään insinöörejä kaikki?

– Totta kai minä tapasin kreivejä ja insinöörejä ja konduktöörejä ja kyyppareita ja piccolopoikia ja inhottavia ruskeapaitoja, jotka tunkivat junaan ja metelöivät niin etten saanut unta, vastasin todenmukaisesti. – Etupäässä istuin kumminkin mummun seurana kahviloissa, raahasin laukkuja ja riitelin kantajien kanssa. Onneksi mummu jäi Baden-Badeniin pitämään vesikuuria ainakin jouluun asti. Voi että minä nautin, kun paluumatkalla sai olla ihan rauhassa, syödä tai olla syömättä, nukkua tai olla nukkumatta. Ja Berliinissä kävin uhallakin siinä kabareessa, johon mummu ei menomatkalla päästänyt.

– Voi kun pääsisikin joskus ulkomaille, Elina sanoi kaihoisasti ja pysähtyi tuijottamaan johonkin kauas. – Kaupakoulusta me käytiin aina asemalla katsomassa junia. Ja kerran nähtiin lentokone taivaalla, tais olla niitä Karhumäen veljeksiä. Se oli niin kuin jokin iso lintu, kierteli ja kaarteli Vesijärven yllä. Semmosen kyytiin jos pääsis joskus...

– Kohta ne rakentavat Saksassa kuuraketin, naureskeli Elinan lentohaaveille. – Ihan totta! Junassa yksi kovaääninen ruskeapaita kerskui ilmoittautuneensa jo vapaaehtoiseksi avaruusmatkalle. Minun puolestani ne saisi kylä lähettää sinne kaikki. Äsh, ei tästä mitään tule, nämä varret katkeavat koko ajan!

Kärsimättömästi viskasin seppeleentekeleen käsistäni. Elina oli jo saanut omansa melkein valmiiksi ja sovitti sitä kulmilleni. Minä heittäydyin heinikkoon ottamaan auringkoa. Jossakin siritti heinäsirikka, muuten ei kuulunut kuin tuulen suhinaa pellossa. Sitten Elina kysyi äkkiarvaa-

matta, oliko hän minun mielestäni liian lihava.

– Lihava? Sinä? Oli pakko nousta istumaan. – Elina-kulta, sinä olet soma kuin ruusunnappu, hymykuopat ja kaikki...

– Niin mutta minulla on paksut pohkeet, Elina nosteli sääriään heinikossa ja aloitti toisen seppeleen teon. – Katso nyt. Polvetkin niin rumat, ettei kehtaa hametta lyhentää, vaikka ei sen puoleen, ei isä antaskaan. En tiedä, pitäis-kö ruveta voimistelemaan. Sano nyt sinä, kun olet melkein valmis lääkäri. Opettaja Aaltonenhan voimistele joka ilta koulun rannassa. Pojat sitä on käyneet salaa vahaamassa...

Tietenkään ei sopinut nauraa Elinan aidolle murheelle, mutta tosiasia nyt oli, että Elinan jalat olivat samanlaiset kuin muidenkin Koivikon naisten: reidet tukevat, pohkeet paksut ja lihaksikkaat. Minä taas olin aina ollut samanlainen rimppakinttu kuin äitikin.

– No jos välttämättä tahdot tehdä jotakin jalkojesi muovailemiseksi, niin polkupyörä on siihen paras, aloitin klinikkanuotillani. – Mutta rakenteelleen ei kukaan mahda mitään eikä tarvitsekaan. Sinulla on kauniit käsivarret ja hartiat ja terve, vahva väri...

– Sekin harmittaa, kun keväällä tulee kesakkoja, Elina huokasi ja katsoi minua syrjäkarein. – Ja käsivarret on kun neekerillä heti kun joutuu ulkotöihin...

– Kuka tuollaista järjetöntä on pannut päähäsi? Teki mieli oikein ravistella tuota turhamaista hupakkoa. – Siinähan olet juuri sellainen nainen, josta nykyään tehdään runoja. Terve ja vahva ja ruskea ja upea! Minä olen nähnyt kuule maailmalla naisten oikein paah-tavan itseään aurin-

gossa, että tulisivat yhtä ruskeiksi kuin sinä.

– Kauppakoulussa lainasin yhdeltä Siiriltä kesakko-voidetta, Elina tunnusti virnistäen. – Naama oli keltainen monta viikkoa, arvaa hävettikö! Onneksi väri kului pois, ennen kuin tulin takaisin kotiin, muuten äiti olisi pessyt naamani lipeällä. Tukastakin niillä riitti sanomista, vaikka se on ihan hyvä.

Elinan käsi pyyhkäisi keimaillen suoraksi leikattua ot-satukkaa. Auringossa vaaleat hiukset olivat paahtuneet lähes valkoisiksi. Kieltämättä lyhyt tukka puki Elinaa, mutta muuten tuntui siltä, että kauppakoulussa vietetty talvi oli nakertanut hänen itseluottamustaan. Niin kuin nyt nuo puheet sääristä ja lihavuudesta.

– Millaista siellä oli? Lahdessa siis, kysyin tunnustellen.

– Ihan mukavaa, Elina vastasi ja näytti kokonaan keskittyvän seppeleen rakentamiseen. – Kauppakoulusta antoivat oikein hyvän todistuksen. Ja Paul-herra, teidän isä siis, lupasi että saan syksyllä aloittaa tulitikkutehtaan kontorissa.

– Mutta muuten? Ei Elinalta yleensä tarvinnut tällä lailla lypsää joka sanaa.

– Muuten nyt oli vähän yksinäistä, kun muut tytöt olivat kaikki sieltä läheltä. Tunsivatkin toisensa rippikoulusta tai muuten.

– Eikö siellä poikia ollut ollenkaan? Nyt oli minun vuoroni kiusoitella.

– Oli siellä montakin, mutta eiväthän ne tällaiseen maalaistolloon vilkaisseetkaan, Elinan äänessä värähti pettymys. – Yhden kanssa kirjoiteltiin alkukesästä. Semmoisen Reinon tuosta Oitista, mutta sekin lähti sitten juhan-

nukselta johonkin Päijänteen taakse myymälänhoitajaksi, että siihen ne kirjeet lopahtivat.

– Oli minullakin talvella yksi Niilo, aloitin varovasti. Tunnustukseen oli pakko vastata tunnustuksella, se on ystävyyslaki. – Vuotta vanhempi kandi, sen isä on Oulussa lääkäri. Sen kanssa joskus käytiin elokuvissa ja vappuna se suutelikin, mutta silloin siitä oli jo into poissa.

– Minä en usko, että semmoista pyörryttävää rakkautta onkaan, Elina sanoi ja painoi oman seppeleensä hiuksilleen. – Sellaista joista kirjoissa kirjoitetaan. Ajattele nyt vaikka meidän Vappua ja Marttia. Hyvinhän ne yhteen sopivat, en minä sillä, mutta se on semmoista haaleaa... ja arkista... saunan jälkeen kyhnäävät pirtissä vieretysten...

Kyllä minä ymmärsin, mitä Elina tarkoitti. Samahan se oli Saaran ja papan kanssa. Kohteliasta, ystävällistä, helläkin varmasti, eihän Kristiinaa ja Johannesta muuten olisi, mutta kiihkosta siinä ei ollut jälkeäkään, eikä intohimosta. Saara oli aina niin hillitty ja ystävällinen, pappa vakava ja työhönsä keskittynyt. Minä en haluaisi sellaista elämää.

– Lähdetäänkö? Elina kysyi ja kapusi tielle hamettaan ravistellen. Minäkin vääntäydyin heinikosta jalkeille. Ruis-kukkaseppele, jonka Elina oli asetellut päähäni, repsotti jo vähän ja kun tulimme autoon, se aukesi kotonaan. Kiepautin kukkaköynnöksen ohjauspyörän ympärille ja käynnistin auton. Elina oli kavunnut takapenkin kautta viereeni istumaan.

En minä vieläkään ymmärrä, miten siinä niin kävi. Olin laittanut vaihteen omasta mielestäni peruutusasettoon jo ennen käynnistystä, kun auto nykähtikin eteen-

päin ja kallistui samassa uhkaavasti ojan pohjalle.

– Anna... auto kaatuu...

Elina ei uskaltanut huutaa vaan tarrautui kauhuissaan käsivarteeni. Vaikka puristinkin ohjauspyörää rystyset valkoisina, olin oudon rauhallinen. Niin kävi aina, kun tuli paha paikka. Siitä ne minua olivat harjoittelussakin kiittäneet viime talvena Kirurgilla.

– Yritä kiivetä minun ylitseni takaisin tielle, neuvoin Elinaa. – Minä istun painona, ettei auto kallistu sen enempää.

Elina teki työtä käskettyä ja työntyi ylitseni ovesta ulos. Vasta sitten kapusin itsekin varovasti ratin takaa maantielle ihmettelemään, mitä oikein oli tapahtunut. Piennar oli sortunut oikean etupyörän alta ja auton etukulma oli puoliksi ojassa. Peruuttamalla siitä ei pääsisi pois, se oli selvää, sillä auton pohja oli maassa kiinni.

– Hemmetin hemmetti! Mutisin ärtyneenä. – Täytyy varmaan kävellä kotiin ja pyytää tehtaalta miehet kiskomaan tämä rakkine takaisin tielle.

– Onkohan isäs kauhean vihainen? Elina näytti taas siltä samalta pelästyneeltä torpantytöltä kuin silloin kun heitimme rannalla vesileipiä kivillä ja uimahuoneen ikkuna meni rikki.

– Ääh, eihän autolle käynyt kuinka eikä meillekään, vastasin reippautta teetellen. – Mutta minä kyllä saan kuulla tästä koko ikäni, miten ”meidän Anna ajoi ojaan suoralla tiellä” ja ”meidän Anna se ei tiedä, kumpi vaihde on eteen ja taakse...” Jos Janne kuulee tästä, sen...

– Hiljaa, Elina suhahti äkkiä ja tarttui käsivarteeni. – Kuuletko?

Tuulen mukana kantautui jostakin ruispellon ylitse ääniä. Lauloiko joku? Äänet lähestyivät nopeasti. Juuri kun tunnistin laulun Jääkärimarssiksi, laulu vaikeni ja tien mutkasta ilmestyi näkyviin kolme polkupyöräilijää. Valkoiset lakit hohtivat auringossa. Ylioppilaita. Mitä ne täällä tekivät?

– No mutta kukas se siinä! Pikku-Tohtori, Tavastlandin ruusu, itse kandidatus medicinae, neiti Anna Forsberg.

Ensimmäinen ajatukseni oli kadota ruispeltoon kuin joskus lapsena, sillä tulija oli tuttu mies, Arvid Kallio, forsti Tammelasta. Arvoisa osakuntamme hupimestari ja kas-kunkertoja pysähtyi aivan kohdalleni ja laskeutui pyöränsä selästä. Miehen vaaleat kiharat olivat hiestä märät, kun hän sieppasi ylioppilaslakin päästään ja tuuletti sillä kasvojaan.

– Terve Arvid, minä sopersin mutta ojensin käteni kuin ainakin hyvinkasvatettu kartanon neiti.

Aurinko paistoi silmiin enkä nähnyt niitä kahta muuta kovin selvästi. Toinen oli joku pitkä ja laiha, toinen vähän lyhyempi ja leveäharteisempi. Vasta kun lyhyempi mies kurottui pyöränsä vierestä ojentamaan kouransa, näin hänen kirkkaansiniset silmänsä, jotka tuntuivat näkevän lävitseni. Minua värisytti oudosti. Kukaan mies ei ollut katsonut minua sillä tavoin.

– Elias Salovaara, teologi, mies esittäytyi. – Onkohan täällä missään raikasta vettä saatavilla?

– Tossa on lähde ihan pellon reunassa, Elina sanoi ujosti. Ylioppilaat nähdessään hän oli vetäytynyt auton taakse mutta ilmestyi sieltä nyt näkyviin ruiskukkaseppele

vaaleilla hiuksillaan. – Ja on meillä autossa limonaatiakin, lämmintä tosin.

– Vesi kelpaa, kiitos, sinisilmäinen sanoi, laittoi pyöränsä ojan pohjalle nojalleen ja lähti ripeästi harppomaan Elinan osoittamaan suuntaan.

– Minä voisin ottaa sitä limunaatia! Kolmas pyörämies, se pitkä ja laiha, tuli hänkin tervehtimään. – Leo Someri, hauska tavata.

Me jaoimme viimeiset limonaaditilkat Arvidin ja Somerin kesken. Herrat olivat kuulemma lähteneet pyöräretkelle Päijännettä kiertämään Elias Salovaaran seuraksi, tämä kun liikkui Akateemisen Karjala-Seuran asioissa.

– Eihän me Leon kanssa semmoisesta mitään ymmärretä mutta mukava täällä on polkea kun ei ole sadellutkaan, Arvid naureskeli. – Minähän olen aitosuomalaisen mielestä melkein puolihurri, kun olin harjoittelemassa Norjassa, ja Leo nyt on juutalaisen romupohatan poika Tampereelta. Liian vanhakin AKS:n touhuihin ja sitä paitsi kohta valmis juristi.

– Neiti Forsberg suo anteeksi...

Leo Someri näytti niin vaivautuneelta kumppaninsa suorasukaisesta esittelystä, että minun oli pakko kiirehtiä vakuuttamaan olevani tottunut Arvidin leukailevaan puhetyyliin. Onneksi kumpikaan ei näyttänyt kiinnittävän mitään huomiota ojan penkalle kallistuneeseen autoomme.

– Leokin on itse asiassa meidän osakunnan vanhoja partoja, Arvid selosti. – Vaikka onkin ollut rapakon takana keuhkojaan parantelemassa muutaman vuoden.

– Meillä on sukua Amerikassa, Leo Someri sanoi sel-

västi ärtyneenä. Arvidia ei todellakaan vaivannut turha hienotunteisuus.

Ehdin juuri kysyä, haluaisivatko herrat levähtää ja syödä päivällistä Koskivuorella, kun se papinalku ilmestyi jälleen metsän reunaan ja lähti tulemaan meitä kohti.

– Katsotaan nyt mitä Elias sanoo, Arvid mutisi puoliääneen. – Me Leon kanssa kyllä tulimme ilomielin...

Esitin siis kutsuni uudestaan, kun Elias Salovaara ehti kuuloetäisyydelle. Mies katsoi minuun taas läpitunkevasti ja sanoi kuivasti:

– Neiti Forsberg on kovin ystävällinen, mutta meitä odotetaan pappilassa. Sitä paitsi neidin auto näyttää olevan pahasti ojan puolelle kallellaan, että eiköhän pojat työnnetä se saman tien tielle.

Siinä kaikki. Viidessä minuutissa ne olivat saaneet papin autonnonkan jälleen tielle, nousivat sitten pyörän selkään ja katosivat metsän siimekseen. Minä ehdin tuskin kiitosta sanomaan.

– Mitä varten se sinisilmäinen oli niin töykeä sinulle? Elinakin ihmetteli. – Sanoi niin kummallisesti sen ”neiti Forsbergin”. Oikein kuin sylkäisi suustaan.

Olin minä tuollaisiin ennenkin törmännyt, tiedekunnassa ja osakunnassakin. Kiihkeimmille aitosuomalaisille jokainen kartanontytär, jolla oli ruotsinkielinen sukunimi, oli kai jonkinmoinen vihollinen, maanpetturiakin pahempi. Ei siinä paljon painanut sekään, että vaari oli ollut vanhasuomalaisia ja isä oli laittanut meidät suomenkieliseen kouluun. Kaikki tai ei mitään oli niiden periaate.

Käänsin auton tienristeyksessä ja yritin koko kotimatkan selittää Elinalle näitä kieliasioita. Vaikea niitä tietysti

on sellaisen ymmärtää, joka ei ole joutunut yliopistolla vastatusten sen tosiasian kanssa, että tentaattori ei ymmärrä eikä tahdo ymmärtää, mitä sanotaan. Minullahan ei sitä ongelmaa ollut, sillä Edith-mummu puhui aina sitkeästi kanssani ruotsia, mutta oli meidänkin kurssilla muutama maalta tullut, joille ruotsinkieliset kirjat ja luennot ten-teistä puhumattakaan olivat alituista tuskaa.

– Oli sillä silti niin ihanat silmät, Elina huokaisi mi-nun selostukseni päätteeksi.

Minua alkoi väkisinkin naurattaa. Vai oli Elinainenkin katsonut syvälle niihin tuimiin sinisilmiin? Mikä ettei, mutta olisiko meidän Elinasta palavasieluisen papin vai-moksi, sitä vähän epäilin.

– Ei kai meidän tarvitse puhua autosta kenellekään mitään? Elina ehdotti itse jäädessään kyydistä Koivikon kohdalla. – Kun ei kerran vahinkoa tapahtunut.

– Sopii minulle, myönnyin auliisti. – Tuletko illalla, niin soitellaan gramofonia?

– Katsotaan nyt, jos ehdin. Lupasin auttaa äitiä iltalyp-syllä, Elina huuteli ja katosi juoksujalkaa koivikkoon.

Minä ajelin hiljakseen koulun ohi kotia kohti. Sahakylän uudet peltikatot hohtivat ilta-auringossa. Tulitikkuteh-taan vanhaa puolta maalattiin punamullalla. Papan valta-kunta, Koskivuoren saha ja tulitikkutehdas. Sahan lau-tatarha ulottui jo tien toiselle puolelle rantaan. Sahaa oli laajennettu viime vuonna, kun puutavaraa olisi mennyt enemmän kuin ehdittiin sahata. Sitten hinnat romahtivat ja satamamiehet alkoivat lakkoilla.

Onneksi minun ei tarvinnut vaivata päätäni Koski-

vuoren sahan ja tehtaan asioilla. Alusta alkaen oli ollut selvää, että papan jälkeen tehtaan johtoon tulee Janne, joka jo vuosia oli lukenut lakia Helsingissä. Periaatteessa minä sain opiskella, mitä halusin. Oikeastaan olisin halunnut lukea taidehistoriaa ja estetiikkaa, mutta pappa tahtoi että hankkisin kunnon ammatin ja niin päädyin lääketieteelliseen tiedekuntaan. Kovin monta tyttöä ei meidänkään kurssilla ollut, niin että meitä yleensä kohdeltiin varsin lempeästi.

Auto kääntyi alas koulun mutkaan. Kasvimaalla häivähti siniruutuinen huivi ja Aaltosen Laina kohottautui huiskuttamaan minulle rikkaruohotupsu kädessään. Vastasin torvea tyytyttämällä, sillä sattuneesta syystä en uskaltanut juuri mäen alla ja kaarteessa irrottaa käsiäni ohjauspyörästä. Pitäisi varmaan käydä Lainaa jututtamassa, ajattelin itsekseni. Vaikka todennäköisesti Laina ilmestyy kohta kartanoon kuulemaan matkajuttujani.

Opettajaneiti Laina Aaltonen oli tullut koululle samoihin aikoihin kun Kristiina syntyi. Kai Saaralla ja Lainalla muutakin yhteistä oli, sillä Laina oli siitä pitäen ollut Saaran paras ystävätär, joka kävi kartanossa harvase päivä ja osallistui kaikkiin juhliimme.

Parasta Lainassa oli hänen naurunsa, vaikka Edithmummun mielestä se tietysti oli vulgaaria, että nainen nauroi kuin mies. Mutta Lainan nauru ei ollut ilkeää eikä pahansuopaa, se pulppusi aina hyvästä sydäimestä. Vaikkei Lainalla perhettä ollutkaan, hän suhtautui kaikkiin oppilaisiinsa, uusiin ja vanhoihin, samalla asiallisella äidillisyydellä.

Kun käännyin kartanon lehmuskujalle, näin kahden pikkupojan pinkovan hirmuista vauhtia suoraan autoa kohti. Eivätkö ne näe! Herranen aika!

Hätäinen jarrutus sai minut pauskautumaan ohjauspyörää vasten ja auto sammui nytkähtäen siihen paikkaan. Nousin kiivaasti torumaan poikia, mutta saarna hyytyi huulilleni, kun Johannes heittäytyi minua vasten hikisenä ja silmät loistaen ja hikkaisi innoissaan:

– Anna, Anna! Me voitettiin!

– Ketkä te? minä kysyin ja katsoin totiseen pikkumieheen, joka huohottaen oli pysähtynyt lehmuksen juureen.

– Nurmi ja Ritola, tummakasvoinen pikkupoika selvensi asiallisesti ja samassa tajusin, että Johanneksen leikkitoveri oli Lönnin Lauri, totta kai.

Lönnit asuivat vähän kauempana kylän toisessa päässä. Laurin äiti, Koivikon Vappu, oli Elinan isosisko. Vappu oli ollut sodan aikaan meillä kartanossa sisäkkönä ja kävi vieläkin joskus kiireimpään aikaan auttamassa. Ne olivat Saaran kanssa melkein samanikäisiä ja pitivät yhtä, vaikka sitä pitäjällä ihmeteltiin.

Pojat kapusivat auton kyytiin ja Johannes selitti tohkeissaan, miten papan radiossa oli sanottu, että Nurmi ja Ritola ovat voittaneet olimpi... olumpi...

– Olympialaisissa, minä autoin.

– Amsterdamissa, Lauri mutisi takapenkiltä. – Eilen kymmenellä tuhannella metrillä. Se oli kaksoisvoitto.

Pienten miesten asiantuntemus liikutti ja nauratti. Minä en juuri urheilua seurannut, vaikka pelasinkin mielelläni tennistä, tanssin ja kävin uimassa. Vai olivat suoma-

laiset sittenkin mukana olympialaisissa? Eikös se ollut viime kesänä, kun nimenomaan päätettiin, ettei Suomi osallistu seuraaviin olympialaisiin kisoihin?

Pojat hävisivät kyökin suuntaan, ja minä pysäytin auton pääoven eteen. Pappa oli kirjaston puhelimessa, kun ilmestyin ovensuuhun. Muuten oli alakerrassa hiljaista. Vain ruokasalista kuului hillittyä astioiden kilinää, kun Aili kattoi illallispöytää.

– Kyllä, mamma, totta kai... ilman muuta minä sähkötän pankkiin heti huomisaamuna, pappa huuteli kuulokkeeseen. Minun ei tarvinnut olla selvännäkijä ymmärtääkseni, että Edith-mummu oli taas soittanut jokaviikkaisen tarkastus- ja määräilypuhelunsa Baden-Badenista.

Vihdoin pappa onnistui päättämään puhelun ja veti hetken henkeä, katsoi sitten minuun ja hymyili. Miten minä rakastinkaan tuota pientä vinoa hymyä. Samettiverhojen raosta paistoi ilta-aurinko papan tukkaan. Se hohti jo hopealta. Sota vanhensi isäsi yhdessä talvessa, niin oli Saara sanonut joskus.

– No neitiseni, miten autoilu sujui? Pappa kysyi ja sytytti sikarin.

– Ihan hyvin, minä sanoin nopeasti. – Käytiin Järvenperällä ruiskukkia poimimassa Elinan kanssa. Hauskaa, että pappa otti hänet konttoriin töihin.

– Elina on hyvä tyttö, pappa sanoi ja katsoimme kumpikin, miten sinertävä savurengas haihtui auringon kiloon. – Koivikon väki on kumminkin vähän niin kuin omaa perhettä... Tämmöisinä aikoina on hyvä, kun voi luottaa konttorinsa väkeen.

Kyllä minä tiesin, mitä pappa tarkoitti. Kaikenlaisia

keinottelijoita oli liikkeellä. Sahaltakin oli pari vuotta sitten yksi varastomies myynyt puuta ohi kirjanpidon moneen tuhannen markan edestä. Ja sitten olivat tietysti ne kommunistit, jotka yllyttivät satamissa lakkoon. Keväällä pappa oli joutunut tekemään Helsingissä vekselin, kun puutavara seisoi satamassa eivätkä ostajat maksaneet. Onneksi Pohjanmaalta tuli miehiä satamiin töihin ja pappakin sai velkansa maksetuksi.

– Äiti on uimassa tyttöjen kanssa, pappa sanoi ja riisui silmälasinsa sen näköisenä, että tahtoi olla hetken rauhassa.

– Minäkin voisin piipahtaa vedessä ennen illallista, vastasin hymyillen ja olin jo ovella menossa, kun pappa äkkiä kysyi, tiesinkö minä, mitä Janne oikein puuhasi.

– Eikö se ole purjehtimassa jossakin Koiviston suunnassa? vastasin niin kuin luonnollista asiaa, mutta totta kai pappa aavisti, ettei siinä ole koko totuus.

Hetken teki mieli kertoa kaikki. Ne omituiset öiset puhelut ja äkkilähdöt. Pläkkikanisterit, jotka keväällä löysin Jannen vaatekaapista, kun etsin hänen tennispallojaan. Omani olivat jälleen kerran omituisesti hupenneet.

– No, ehkä se sitten on vain sitä, ettei Janne enää viihdy sisämaassa kun on päässyt purjehduksen makuun, pappa huoahhti ja kuulosti siltä kuin olisi itsekin halunnut uskoa puheisiinsa.

Ei minulla ollut sisua huutaa papalle totuutta päin silmiä. Ja mitä pappa olisi voinut tehdä? Eihän Jannea voinut ilmiantaa poliiseillekaan, lainlukijaa laittomuuksista...

– Siellä olis nyt illallinen serveerausta vaille valmis, Vappu tuli sanomaan kirjaston ovelle ja huudahti saman

tien minut nähdessään. – Herraisä, Annahan se siinä! Lapsrukka, sinähän olet kun nälkäkurki!

– Tämähän on muotia mannermaalla! minä naureskeilin, kun Vappu sulki minut syliinsä.

Vappu tuoksui ihanasti sipulilta ja lihapullilta. Mustansäkkärä tukka työntyi valkean huivin reunan alta yhtä kapinallisena kuin ennenkin.

– Nyt Annan pitää syödä, että jaksaa taas talvella rehkii, Vappu sanoi ja katsoi minua lämpimästi. – On siinä meillä kans yks tohtori, jos ei osaa itsestensä pitää huolta.

– Vappu on oikeassa, pappa sanoi ja nousi pöytänsä takaa. – Nyt on Annan ainakin syötävä kunnolla. Rouva ja lapset ovat rannassa. Pitää varmaan soittaa kongia verannan ovella.

– Eivät ne kumminkaan kuule, sanoin ja lähdin jo kohti verantaa. – Äkkiä minä käyn uimahuoneella sanomassa.

Matkalla rantaan tajusin entistäkin kirikkaammin, että minun oli pakko tehdä jotakin Jannen hyväksi. Pappa ei siihen pystynyt. Saara ei oikein koskaan ollut saanut yhteyttä Janneen, joka jo lapsena sulkeutui omiin oloihinsa ja äidin kuoleman jälkeen meni kokonaan lukkoon. Ja sota... sota oli koetellut Jannen voimia ehkä eniten meistä.

Miten helppoa olikaan keksiä selityksiä. Paljon vaikeampaa oli saada muutosta aikaan.

Pari kertaa viime keväänä olin yrittänyt puhua Jannelle vakavasti. Olin sanonut suoraan, että tiedän kyllä, mitä hän Jalmari-enon ja niiden muiden kanssa puuhailee. Mutta Janne oli vain naureskellut ja kieltänyt kaiken. Minun hän oli käsenyt pitää huolta omista asioistani. Näi-

hin juttuihin ei pikkutyttöjen kannattanut pistää sievää nenäänsä.

Veden loiske ja tyttöjen huutelu kuului jo ylös polulle. Uimahuone oli viime kesänä maalattu keltaiseksi. Saara istui sen portailla kylpytakissa kuivattelemassa itseään ja yritti houkutellessa Kristiinaa ja Hannaa ylös vedestä. Hanna oli samanlainen mustatukka kuin äitinsä. Kristiina taas vaalea ja kapoinen niin kuin Saarakin.

– Illallinen odottaa, sanoin uimahuoneen portaille pysähtyen. – Tytöt äkkiä vedestä, muuten pappa ja Vappu suuttuvat!

Se sana tehoi, tytöt olivat vilauksessa rannalla ja ryhtyivät riisumaan hampaat kalisten märkiä uimapukujaan. Saara hankasi tytärtään pyyhkeellä, minäkin yritin kuivatella Hannaa, mutta tyttö sieppasi pyyheliinan kädestäni ja alkoi itse kuivata itseään. Se oli sitä Koivikon Vapun sisua se.

Kun vihdoinkin tulimme ruokasaliin, pappa istui jo pöydässä ja Johanneskin oli asettunut suittuna omalle paikalleen. Vapun lapset olivat vähin äänin kadonneet kyökin puolelle. Aili serveerasi keiton ja pasteijat. Minun kunniakseni oli ilmeisesti jälleen kerran pantu pöytä koreaksi, sillä ei Koskivuoressa yleensä syöty kolmen ruokalajin illallisia oman väen kesken, ellei mummu tai joku arvovieras ollut paikalla.

Oli hauska katsoa, miten pappa puheli Kristiinan ja Johanneksen kanssa Nurmesta ja Ritolasta. Siihen aikaan kun Janne ja minä olimme lapsia, ei pöydässä saanut puhua vapaasti, ei ainakaan jos vaari ja mummu olivat paikalla. Mummun mielestä lapset saavat näkyä mutta eivät

kuulua. Minä olin aina kapinoinut sitä vastaan.

Saara istui tyynenä emännän paikalla ja ohjasi Ailia pienin silmäyksin ja tuskin kuultavin huomautuksin. Kaikki kävi niin tyylikkäästi ja varmasti. Saara oli nopeasti oppinut kartanon emännäksi mutta teki sen omalla tavallaan. Silti minun oli joskus ikävä sitä vilkasta nuorta naista, jonka viereen olin hiipinyt öisin äidin kuoleman jälkeen. Joskus mietin, olisiko suhteemme säilynyt yhtä läheisenä, jos olisin voinut käydä koulua kotoa. Kun ensimmäisen talven jälkeen tulin kesäksi kotiin Koskivuorelle, oli Kristiina-vauva juuri syntynyt.

Illallisen jälkeen pyysin Saaraa soittamaan vähän. Ehkä se oli jonkinlaista kaipuuta menneeseen tai vain halua tuntea olevansa kotona. Vähän kursailtuaan Saara suostuikin istahtamaan flyygelin ääreen ja me muut asetuimme kuka minnekin. Lauri kapusi sohvalle kylkeeni kyhjäämään ja hetken kuluttua siihen ilmestyi myös Kristiina nojailemaan toiselle puolelle. Pienokaiset olivat aina olleet kimpussani kuin takiaiset, mutta tällä kertaa oli pitkää talvea seurannut pitkä kesä. Oli ymmärrettävää, että he olivat aluksi vierastaneet.

Pappa istui nojatuolissa sikareineen. Rypyt hänen otsallaan näyttivät siliävän, kun hän katsoi meitä, omaa perhettään. Sitten Saara äkkiä alkoi laulaa. Kotimaani on Suomi. Saaran ääni oli yhä heleä kuin paimentytön. Minä yhdyin lauluun ja muistin, millainen ilon tunne oli vallannut kaikki viikko sitten laivan kannella, kun Helsingin tuttu silhuetti oli ilmestynyt näkyviin meren ja luotojen takaa. Kristiinakin innostui laulamaan, vaikka tapailikin sanoja. Vain Johannes nukkua tuhisi pellavapää sylissäni.

Pikkuinen Paavo Nurmi...

Laulun loputtua pappa nousi ja meni antamaan suukon Saaralle. Äkkiä minut valtasi viiltävä, epämääräinen kaipuu. Milloin joku katsoisi minua tuolla lailla?

– Koska sinä taas lähdet Helsinkiin? Kristiina kysyi haukotellen tarttuvasti.

– Parin viikon päästä, vastasin sipaisten hänen pehmeää palmikkoaan. Outo ilo ailahti mielessäni.

Sinä yönä vanhassa kamarissani pitsiuudinten takana näin unta tummakulmaisesta miehestä, joka katsoi minuun kirkkaansinisillä silmillään ja ojensi kätensä.

Aamulla en muistanut, tartuinko siihen.

Pakkohan se on uskoa kohtaloon, kun se sillä tavoin kuljettaa kaksi ventovierasta ihmistä yhteen, vaikka toinen kuinka vastustelisi ja toinenkin epäröisi sydämessään.

Koko alkusyksyn keräsin rohkeutta lähestyäkseen Elias Salovaaraa. Pari kertaa näinkin hänet yliopiston kuppilassa, mutta kummallakin kerralla siinä oli Akateemisen Karjala-Seuran miehiä ympärillä. Yliopiston suomalaistamisesta ne tietysti puhuivat, sen näki jo kaukaa. Sitähän AKS oli puuhannut keväästä asti. Ei auttanut muu kuin mennä istumaan salin toiseen päähän ja katsoa sieltä, miten tumma pää kääntyi puolelta toisella ja vilkkaasti liikkuvat kädet antoivat puheelle pontta.

Ylioppilaslehdessä näin, missä Elias milloinkin oli puhumassa. Enimmäkseen ne kuitenkin olivat AKS:n tilaisuuksia eikä sinne ulkopuolisilla ollut asiaa, ei ainakaan medisiinarilla, jolla oli ruotsinkielinen nimi.

Ehkä se ihastuminen olisi mennyt jotenkin helpom-

min ohi, jos olisin asunut kotona tai vaikka jossakin asuntolassa muiden ihmisten kanssa. Mutta kun joka ilta joutui palaamaan yksikseen Edith-mummun ja vaarin autioon huoneistoon palmujen ja plyysiverhojen keskelle, ei ollut ketään, jonka kanssa olisi voinut puhua. Yksinäisyys tuntui musertavalta, vaikka kuinka olisi laittanut levyn soimaan gramofoniin.

Olihan Edith-mummun asunnossa tietysti Lempi, mummun umpikuuro vanha palvelijatar, joka huolehti siivoamisesta ja kukista. Mutta Lempi oli vanhan kansan ihmisiä. Senaattori oli ollut hänelle kaikki kaikessa ja nyt senaattorska. Meitä kahta nuorta hän piti vain kiusankappaleina ja vetäytyi aina mummun poissaollessa omaan huoneeseensa kyökin taakse. Me olimme hyväksyneet tosiasiat ja söimme Jannen kanssa kumpikin ulkona. Jos joskus erehdyin keittämään vettä Lempin valtakunnassa, hän ilmestyi paheksuvasti tuhisten pyyhkimään tiskipöytää ja mulkoili minua tuikeasti tuuheiden kulmakarvojensa alta.

Jannea en oikeastaan nähnyt koko syksynä, vaikka periaatteessa yhä opiskelimme samassa yliopistossa. Käytännössä me kumminkin elimme eri kellon mukaan, minä päivisin ja Janne öisin. Pari kertaa sattui niinkin, että isovelji tuli minua porttikongissa vastaan, kun aamulla lähdin luennolle. Tupakalta se haisi ja vanhalta viinalta, sanoi jotakin leikillistä ja luikahti saman tien ovesta sisään.

Kerran jäin oikein vartavasten päiväksi kotiin, kun kurkkua karvasteli sen verran, että sain hyvän tekosyyntä pysytellä poissa kändien kierrolta. Liikkeellä oli taas anginaa ja meitä oli kielletty tulemasta sairaana klinikalle.